

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 19 MAART 1941

No. 1313

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk
is opgenomen het *Economisch-Statistisch Maandbericht*.
franco p. p. in Nederland f 21*.— per inaar. Buitenland
en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk
nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van
elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en
leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen
het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere
publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's
f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.
Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V.,
Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Post-
chèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam:
Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD.

	Blz.
De mogelijkheden tot voorziening van onze textiel- industrie met Nederlandsche vezels van plantaardi- gen oorsprong door <i>Ir. L. H. de Langen</i>	196
Jaarverslag Verzekeringskamer 1939 door <i>Prof. Dr.</i> <i>A. O. Holwerda</i>	199
Heeft de orthodoxe theoretische economie nog waarde voor onzen tijd? door <i>IV. J. van de Woestijne</i>	200
Economische statistiek in Duitschland door <i>P. van</i> <i>der Zanden</i>	202
Japan en de economie van Nederlandsch-Indië door <i>Mr. J. Barents</i>	204
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied	205
Statistieken.	
Bankdisconto's, Geld- en Wisselkoersen — Bank- staten	205—206

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Van de *geldmarkt* valt weinig nieuws te vermelden. De
schatkist slaagde er in op de markt vrij omvangrijke be-
dragen aan schatkistpapier onder te brengen. De finan-
cieringsbehoeften waren in de laatste weken naar ver-
houding zeer groot; de markt toonde echter een bevredigend
absorptievermogen, vooral wanneer men rekening
houdt met het feit, dat de banken in de eerste plaats
haar liquide middelen hebben aangewend, om in te loopen
op de bij de centrale bank ten tijde van de storting op de
Staatsleening opgenomen voorschotten. Dit proces mag
men nu vrijwel als geëindigd beschouwen. Wanneer men
dan bovendien rekening houdt met het feit, dat aan de
markt nog steeds middelen toevoelen door de stijging
van den post „diverse rekeningen” aan de debetzijde van
de balans van De Nederlandsche Bank — in de laatste
maand belooft die stijging ongeveer 20 miljoen — dan
mag men aannemen, dat in de naaste toekomst de markt
het aanbod van nieuw schatkistpapier wel grotendeels
zal kunnen blijven opnemen.

De *obligatiemarkt* was aanvankelijk gunstig gestemd;
er was behoorlijke vraag en de koersen konden geleidelijk
verbeteren. Dit geldt voor vrijwel alle categorieën. In de
tweede helft van de week trad echter een reactie in, die
voornamelijk de Staatsleeningen trof. Zooals gewoonlijk
bleven de koersen van de gemeenteleeningen iets achter,
maar ook voor deze laatste was toch de stemming tegen
het einde der week luier. Naar verhouding het beste hield
zich nog de nieuwe 4 pCt. leening 1941, die de week sloot
op 97³/₁₆ pCt., tegen een koers van 97³/₈ pCt. bij den
aanvang van de week. De reactie van de 3—3½ pCt.
leening 1938 was echter belangrijk groter; tegenover een
noteering van 86½ pCt. aan het begin der week stond hier
een slotnoteering van 84⁷/₈ pCt. Opvallend was de vaste
houding van verschillende pandbrieven, waarvan enkele
soorten een vrij omvangrijk koersavans konden boeken.

De *aandeelenmarkt* was verdeeld; dagen van betere
en minder gunstige stemming wisselden elkaar af. De
jaarverslagen van ondernemingen uit verschillende be-
drijfstakken geven over het algemeen een aanduiding
voor aanzienlijk verbeterde bedrijfsresultaten. Op zich-
zelf zou dat zeker een haussemotief zijn. Andere factoren
echter remmen de vraag, zoo bijv. de (ondanks den zeer
gunstigen gang van zaken in het bedrijfsleven van de
Vereenigde Staten) bij voortdoring zeer ongeanimeerde
houding van de New-Yorksche beurs, en de dividend-
beperking, die in steeds meer landen — laatstelijk ook in
Frankrijk — wordt ingevoerd.

Vermelding verdient de plotseling toegenomen activiteit
op de emissiemarkt voor aandelen. Aandeelenuitgiften
zijn aangekondigd voor de Nederlandsche Scheepsbouw-
Maatschappij (f 500.000), G. H. Bührmann's Papiergroot-
handel (f 850.000) en de Chamotte Unie N. V. (f 125.000
gewone en f 300.000 preferente winstdeelende aandelen).

DE MOGELIJKHEDEN TOT VOORZIENING VAN ONZE TEXTIELINDUSTRIE MET NEDERLANDSCHE VEZELS VAN PLANTAARDIGE OORSPRONG.

De Nederlandsche textielindustrie was tot dusverre voor haar grondstoffenvoorziening bijna geheel afhankelijk van den aanvoer van overzee. Nadat ons land was bezet, rees dan ook al spoedig de vraag, of de aanwezige grondstoffenvoorraden, voorzover de industrie daarover de beschikking behield, in de toekomst konden worden aangevuld door binnenlandsche textielgrondstoffen. In het bijzonder richtte men zijn blikken op het in ons land verbouwd vlas en op hier mogelijkserwijs te fabriceren celvezel.

Alvorens op deze vraag in te gaan, is het goed te releveeren, hoeveel grondstof hier in het verleden noodig was. Het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek van 31 Juli 1939 geeft het volgende overzicht ¹⁾.

Jaar	Versponnen ruwe katoen en katoenafval × 1000 kg	Totale productie der spinnerijen × 1000 kg	Garenverbruik van weverijen en naaigaren-fabrieken (behandeling) × 1000 kg	Verbruik van katoenen garens in tricotagefabrieken × 1000 kg
1921/1925	32.400	—	—	—
1926/1930	50.700	46.220	63.800	—
1931	47.800	43.520	52.800	—
1932	35.000	32.730	41.300	—
1933	40.200	37.870	40.100	—
1934	40.900	38.740	41.700	4.097
1935	42.300	39.860	43.000	3.986
1936	48.200	45.290	48.100	4.600
1937	59.400	55.480	61.500	4.771
1938	54.800	51.660	56.900	4.882

Aan de hand van deze gegevens kan vastgesteld worden, hoe groot ongeveer de behoefte is van onze spinnerijen aan ruwe katoenen van de weverijen en tricotagefabrieken aan garens. Daarnaast is het echter van belang te weten, hoeveel katoen uiteindelijk een binnenlandsche bestemming krijgt. De productie-statistiek bevat dienaangaande alleen gegevens, welke op de waarde betrekking hebben. Daaruit blijkt, dat b.v. in 1938 van de katoenen weefsels (afgepast of aan het stuk, behalve dekens) naar de waarde ca. 58 pCt. in het binnenland is afgezet.

Figuur 1 geeft een voorstelling van de gemiddelde in 1936, 1937 en 1938 hier in- en uitgevoerde hoeveelheden katoen, katoenen garens en katoenen manufactures. Deze voorstelling mag geen aanspraak maken op groote nauwkeurigheid. Zoo is b.v. de katoen, voorkomende in in- en uitgevoerde halfwolven stoffen, confectiegoederen e.d., verwaarloosd. Verder is de ruwe katoen en de afval herleid tot 90 pCt. van haar gewicht, als garen ²⁾.

¹⁾ In deze opgave is van 1932 af ook de productie der meeste linnenfabrieken begrepen.

²⁾ Er is een goede overeenstemming voor de hoeveelheid gesponnen katoenen garens tusschen fig. 1 en de hierboven afgedrukte cijfers uit de productie-statistiek. Deze laatste geeft als gemiddelde over 1936, 1937 en 1938 50.810 ton, met inbegrip van de geproduceerde linnengarens.

Voor de in Nederland verbruikte katoenen garens is de overeenstemming minder goed. Volgens de productie-statistiek zouden in de drie beschouwde jaren door de katoenweverijen en tricotagefabrieken gemiddeld ruim 60.000 ton katoenen garens zijn verbruikt. Daarnaast worden echter ook nog katoenen garens verwerkt in de wolweverijen, kantfabrieken en voor diverse technische doeleinden, alsmede in de kleinere bedrijven, die niet in de statistiek zijn opgenomen. Bovendien is er aanleiding om te veronderstellen, dat de garensvoorraden in Nederland ultimo 1938 grootter waren dan begin 1936, zoodat het verschil ten deele door voorraadvorming verklaard kan worden.

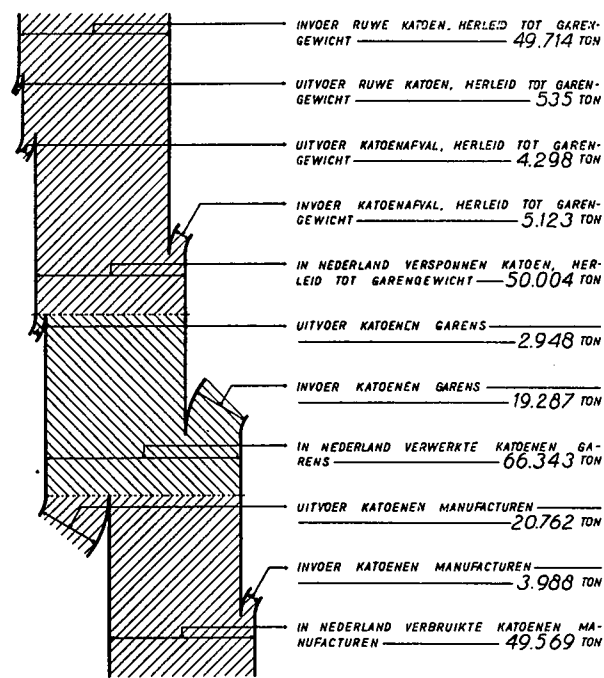

Fig. 1.

Katoenbalans van Nederland over de jaren 1936, 1937 en 1938. De gegevens zijn ontleend aan de Jaarstatistiek van den in-, uit- en doorvoer van het Centraal Bureau voor de Statistiek. De aangegeven hoeveelheden zijn het gemiddelde over de drie genoemde jaren, met dien verstande, dat de ruwe katoen en de katoenafval door vermenigvuldiging met 0,9 tot garengewicht zijn herleid.

Resumeerende kan men vaststellen, dat de Nederlandsche katoenspinnerijen 50 à 60.000 ton aan grondstof noodig hebben, en de Nederlandsche weverijen en tricotagefabrieken 60 à 70.000 ton aan katoenen garens, om een productie te kunnen handhaven als de laatste jaren te zien hebben gegeven. Beperkt men zich tot den aanmaak van katoenen goederen, die in Nederland normaal worden gebruikt, dan kan men met ca. 50.000 ton katoenen garens volstaan.

Ter vervanging van ruwe katoen komen practisch alleen in aanmerking celvezel, gecotoniseerde hennep en gecotoniseerde vlasafval. Katoenen garens kunnen, behalve door uit genoemde grondstoffen vervaardigde garens, in vele gevallen vervangen worden door linnen garens. Wij zullen achtereenvolgens van deze verschillende grondstoffen de mogelijkheden bespreken.

Celvezel.

Celvezel is — populair uitgedrukt — de naam voor in korte stukjes gesneden en veelal nog op bijzondere wijze bewerkte kunstzijdraad. Celvezel kan zoowel in katoenspinnerijen als in wolspinnerijen versponnen worden; al naar behoefte kan zij meer een katoen- of een wol karakter krijgen. Indien zij tot surrogaat van wol wordt versponnen, wordt celvezel gewoonlijk met een belangrijk percentage natuurwol gemengd. Celvezel neemt onder de vezels door haar eigenschappen een geheel eigen plaats in en heeft dientengevolge een natuurlijk toepassingsgebied gevonden. Dit blijkt o.a. wel hieruit, dat ook Amerika, welk land over enorme voorraden onverkochte katoen beschikt, niettemin celvezel produceert en gebruikt. De grootste ontwikkeling heeft de celvezelindustrie gevonden in de landen, die zich van den aanvoer van buitenlandsche vezelstoffen onafhankelijk wilden maken, nl. Duitschland, Italië en Japan.

Een indruk van de prijsverhouding tusschen wol, katoen en celvezel geven de op blz. 197 vermelde cijfers voor den prijs gedurende de maand Januari in Engeland (d per lb).

Jaar	Wol	Katoen		Celvezel
		Amerik.	Egypt.	
1935	22½	7,16	9,02	15,50
1936	30½	6,19	9,59	11,00
1937	35	7,18	10,29	11,00
1938	26½	4,93	8,41	10,00

Terwijl de celvezelprijs een geleidelijke daling vertoont, hebben de wol- en katoenprijzen een nogal grillig verloop. Uit de prijsontwikkeling wordt duidelijk, dat de celvezel vooral voor stoffen, die bij vervaardiging uit katoen een nabehandeling moeten ondergaan, zoals b.v. gemerceriseerde katoen, hoe langer hoe meer concurrerend begint te worden.

In Nederland werd tot dusverre geen celvezel in hoeveelheden van beteekenis gemaakt. Door het besluit van de A.K.U., om in Arnhem een groote celvezel-fabriek op te richten, zal daarin nu verandering komen. Naar wij vernamen, zal de fabriek een capaciteit krijgen van ca. 10.000 ton per jaar, en er wordt verwacht, dat zij over ca. 1½ jaar in bedrijf kan worden gesteld. Daar de dan geproduceerde vezel, al naar de nabehandeling, zowel katoen als wol kan vervangen, valt moeilijk te voorspellen, hoe deze hoeveelheid zich over de katoen- en de wolnijverheid zal verdeelen. Voor de Nederlandsche katoenspinnerijen beteekent 10.000 ton niet veel; zij kan slechts ca. 1/5 van de normale behoefte aan spinvezel dekken. Als surrogaat voor wol is deze hoeveelheid celvezel echter van veel meer beteekenis. De Nederlandsche wolspinnerijen verbruikten in 1938 2910 ton vette wol en 5630 ton gewassen, ruggewassen en gekamde wol³⁾. Stelt men het waschrendement van vette wol op 55 pCt. en het spinrendement op 90 pCt., dan geven bovenstaande hoeveelheden, herleid tot de wol in het garen, een totaal van ca. 6500 ton. Daarnaast worden nog groote hoeveelheden wolafval, kammeling e.d. gebruikt.

De productie van de nieuwe A.K.U.-fabriek is dus ruimschoots in staat, om, als zij op deze toepassing wordt ingesteld, de Nederlandsche wolspinnerijen van grondstof te voorzien, althans wat betreft de hoeveelheid.

De A.K.U. zal, behalve de vezelfabriek, ook een stroocellulose-fabriek bouwen, waarin de voor de fabricage van celvezel noodige cellulose uit binnenlandsche grondstof zal worden bereid. Aannemende, dat voor de fabricage van 1 kg celvezel 3½ kg stroo noodig is, zal men in totaal 35.000 ton stroo noodig hebben. Dit is ongeveer evenveel als een zeer groote stroocartonfabriek in een jaar verbruikt.

Voor 1938 werd de totale hoeveelheid in Nederland verbouwd stroo geschat op ca. 2½ miljoen ton. Daarvan is in dat jaar ongeveer 1/11 geëxporteerd en 1/8 à 1/9 tot stroocarton verwerkt. Het grootste deel van het Nederlandsche stroo vindt een bestemming in land- en tuinbouw, veeteelt en voor fourages. Onder normale omstandigheden was er de laatste jaren een enorm aanbod van stroo, wat den strooprijs laag hield.

De bouw van de nieuwe A.K.U.-fabriek zal in dezen toestand weinig verandering brengen, aangezien zij nog slechts een betrekkelijk klein deel opneemt van wat hier in vreedstijd aan stroo over was. Bovendien is de met graan beplante oppervlakte cultuurgrond, o.a. tengevolge van inpoldering en ontginning, nog steeds stijgende.

Gecotoniseerde hennep en vlasafval.

Stengels van bastvezelplanten, zoals hennep en vlas, bestaan uit een houtachtige kern met daarom heen een cylinder van vezels. Deze vezels zijn opgebouwd uit kleinere vezeltjes, waarvan de afmetingen en de eigenschappen overeenkomst vertoonen met katoen. Gewoonlijk worden door een mechanische bewerking, het zwingelen, aansluitende aan een microbiologische voorbereiding, het roten, de vezels vrijgemaakt van het hout. Door een verder gaande, meestal chemische, behandeling van de vezel-

³⁾ Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek, 31 Juli 1939, pag. 1151.

bundels kunnen de elementaire vezeltjes daaruit worden vrijgemaakt. Deze laatste bewerking noemt men coto-niseeren. Zoolang linnen als een edeler product geldt dan katoen en de prijs van vlas hooger is dan die van ruwe katoen, is het natuurlijk dwaasheid om van vlas imitatie-katoen te gaan maken.

Iets anders liggen de verhoudingen bij vlasafval en hennep. Nu zijn er vele vlasafval en zooveel andere bestemmingen, dat deze niet licht in groote hoeveelheden gecotoniseerd zullen worden, zoodat alleen het coto-niseeren van hennep als practische mogelijkheid overblijft. In Duitsland en Italië is men er de laatste jaren toe overgegaan hennep op groote schaal te coto-niseeren. Daarbij zou men — volgens mondelinge aan schrijver dezes gedane mededeelingen — de hennep uitsluitend met mechanische middelen van het hout ontdoen. Zulk een weinig handenarbeid vorderende bewerking op grooten-deels automatisch werkende machines is veel minder kostbaar dan de gewone onthouting door roten en zwingelen. De daarop volgende chemische ontsluiting is ook betrekkelijk weinig loonintensief. Op deze wijze zou het mogelijk zijn, zonder al te veel kosten uit een niet zeer kostbaar landbouwproduct — hennepstengels — een voor katoenspinnerijen geschikte grondstof te bereiden.

De hennepcultuur is hier tengevolge van de concurrentie van landen met lagen loonstandaard vrijwel geheel verdrongen. De laatste jaren zijn evenwel op initiatief van Ir. J. G. Heijmeijer, destijds Rentmeester der Domeinen te Klundert⁴⁾, weer beperkte oppervlakten klei- en zandgrond in West-Brabant met hennep beplant. Daarbij bleek, dat zoowel op zand- als op kleigrond een opbrengst van 10.000 kg per ha gemakkelijk kon worden gehaald. Men kreeg door roten en zwingelen gemiddeld ongeveer 15 pCt. van het stengelgewicht vrij. Bij een louter mechanische onthouting zal de opbrengst ongetwijfeld hooger zijn, vermoedelijk wel ca. 20 pCt. Bij het coto-niseeren treedt uiteraard een belangrijk gewichts-verlies op, in den regel wel 30 pCt. Nemen wij aan, dat uiteindelijk 14 pCt. van de groene hennep als spinvezel te voorschijn komt, dan zou een hectare Nederlandsche cultuurgrond 1400 kg spinvezel leveren. Vergeleken met de gemiddelde opbrengst van katoen, die in Noord-Amerika slechts bij uitzondering 200 kg per ha overtreft, is dit zeer veel. De opbrengst van uit hennep vrijgemaakte spinvezel is echter nog ongunstiger dan die van uit graanstroo bereide celvezel. Bij een in het Noorden des lands normale opbrengst van 5000 kg stroo per ha kan per ha ca. 1430 kg celvezel worden verkregen.

Voor het remplacieren van de ca. 55.000 ton katoen, die onze katoenspinnerijen noodig hebben, door gecotoniseerde hennep, zou niet minder dan ca. 39.000 ha cultuurgrond aan den verbouw van voedingsgewassen moeten worden onttrokken. Het is onder de huidige omstandigheden ondenkbaar, dat zulks toegestaan zou worden. In dit opzicht is de fabricage van celvezel uit stroo aantrekkelijker, aangezien hierbij de grondstof door een bij-product van een voedingsgewas wordt geleverd.

Ook om een andere reden kan er van een volledige vervanging van katoen door gecotoniseerde hennep nimmer sprake zijn. Volgens tot dusverre in Twenthe opgedane ervaring laat gecotoniseerde hennep zich nl. practisch alleen maar goed in de zgn. twee-cylinder spinnerijen verspinnen, en dan nog slechts indien zij — b.v. voor 1/3 — met katoen of celvezel is gemengd.

Toch heeft de vezelvoorziening via hennep ook voor-deelen. Zij stelt nl. veel geringere eischen aan de kapitaals-investeering. Terwijl voor de nieuwe A.K.U.-fabrieken 20 miljoen gulden moet worden geïnvesteerd ten behoeve van een jaarlijksche productie van 10.000 ton vezel, zou, volgens schatting van schrijver dezes, een even groote hoeveelheid hennep-spinstof kunnen worden vervaardigd in een fabriek van 2 à 3 miljoen gulden.

⁴⁾ De hier gegeven cijfers zijn ontleend aan mededeelingen van den heer Heijmeijer.

Vlas.

Nog 150 jaren geleden was vlas in West-Europa vrijwel de eenige plantaardige vezel, waaruit kleederen en huishoudgoederen werden gemaakt. De uitvinding van de cottongin, een machine voor het mechanisch scheiden van zaadpluis en katoenzaad, de openlegging van Noord-Amerika, de goedkope zwarte arbeidskrachten, en de sterke ontwikkeling van de machines voor het spinnen van katoen, hebben er alle toe bijgedragen, dat het linnen zoowel in absolute als in betrekkelijken zin plaats moest inruimen voor de katoen. Volgens het International Cotton Bulletin van April 1937 maakte het vlas in 1936 nog slechts 6,3 pCt. uit van het totale verbruik van textiel-vezels in de wereld, terwijl de katoen 53,7 pCt. van dit verbruik besloeg.

Ons land heeft ten aanzien van het vlas een van de rest der wereld afwijkende ontwikkeling te zien gegeven. Terwijl Nederland als producent van vlasstroo een belangrijke plaats is blijven innemen, telde het voor de vervaardiging van linnen garens bijna niet meer mee. Zelfs de eenigermate bij den landbouw aansluitende eerste bewerking, waarbij uit het stroo de vezelbundels worden vrijgemaakt door roten en zwingelen, werd voor ongeveer de helft van het vlasstroo in het buitenland uitgevoerd.

Wat de verhouding tusschen de hoeveelheid verbouwd vlas en de in het land zelf tot garen gesponnen hoeveelheden betreft, neemt Nederland tusschen de omringende staten een zeer eigenaardige positie in. Terwijl België, Frankrijk, Groot-Britannië en Noord-Ierland alle meer, soms zelfs veel meer verspinnen dan zij verbouwen — zooals trouwens van dichtbevolkte West-Europeesche landen verwacht kan worden — verspint Nederland nog geen tiende deel van de eigen vlasproductie. Nederland, dat voor de overige landbouwindustrie zulk een unieke ontwikkeling te zien heeft gegeven, blijft ten aanzien van deze verhouding verre in de achterhoede.

De statistische positie van de vlasproductie en de vlasbewerking in Nederland is eenige jaren geleden door de Noordelijke Economisch-Technologische Organisatie (N.E.T.O.) te Groningen onderzocht. Aan het rapport ⁵⁾, waarin de resultaten van dit onderzoek zijn verzameld, is hieronder een en ander ontleend.

Men is bij het onderzoeken van de statistische positie in belangrijke mate op schattingen aangewezen. Zoo moet de opbrengst van het vlasstroo worden geschat, maar verder moet ook een raming geschieden ten aanzien van de vezelopbrengst en van de verhouding van ongerepeld tot gerepeld (d.i. van zaad ontdaan) vlasstroo, voor zoover dit wordt uitgevoerd ⁶⁾. Ten einde te ontkomen aan den invloed van toevallige omstandigheden en aan fouten tengevolge van voorraadvorming, is in bovengenoemd rapport de toestand nagegaan over een langere periode, nl. van 1928 tot en met 1936. Daarbij kwam men tot een aanschouwelijke voorstelling van de vlasvezelhuishouding van Nederland, die in fig. 2 is weergegeven. In deze voorstelling is ook de linnen en halflinnen stof betrokken. Grondstof zoowel als eindproducten werden herleid tot vezel, waarbij werd aangenomen, dat uit 100 kg gerepeld vlasstroo 20 kg vezel (vlaslint, heede, werk) ontstaan, en verder, dat 1 kg vezel $\frac{3}{4}$ kg garen en $\frac{5}{8}$ kg linnen stof levert. Als alle schattingen juist waren geweest, had de langs de en indirecten weg gevonden hoeveelheid versponnen vlasvezel moeten overeenkomen met de werkelijke, uit directe opgaven bekende, hoeveelheid, die 6,6 pCt. uitmaakte van wat in Nederland was verbouwd. In de figuur geven stippellijnen de hoeveelheden aan, die met be-

⁵⁾ Tegen vergoeding van f 1.50 is een gestencild exemplaar van dit rapport bij de N.E.T.O., Vischmarkt 15a, te Groningen, verkrijgbaar gesteld.

⁶⁾ Het zou zeer aan te bevelen zijn, om in de toekomst ongerepeld en gerepeld vlasstroo niet meer, zooals dat dusverre, in éénzelfde rubriek van de statistiek van de in- en uitvoer op te nemen.

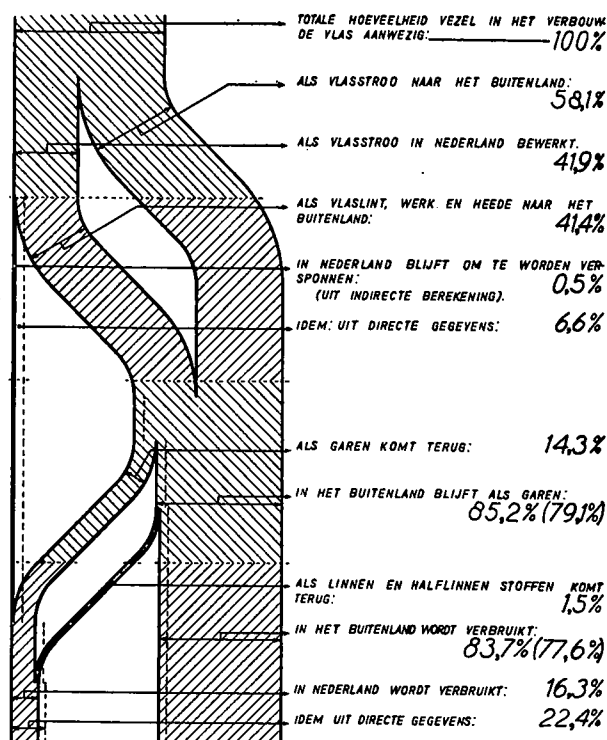

Fig. 2.

Vlasvezelbalans van Nederland over de periode 1928 tot en met 1936. De hoeveelheden zijn herleid tot vezel en uitgedrukt in procenten van de totale hoeveelheid vezel, die uit het in de betrokken periode verbouwde vlasstroo gemaakt is.

hulp van deze meer directe gegevens zijn bepaald. Duidelijk blijkt uit figuur 2, dat groote hoeveelheden onbewerkt vlasstroo er halfproduct het land uitgegaan zijn, om in het buitenland verwerkt te worden. Als deze grondstof hier te lande verwerkt had kunnen worden, zouden daardoor duizenden personen werkgelegenheid hebben gehad.

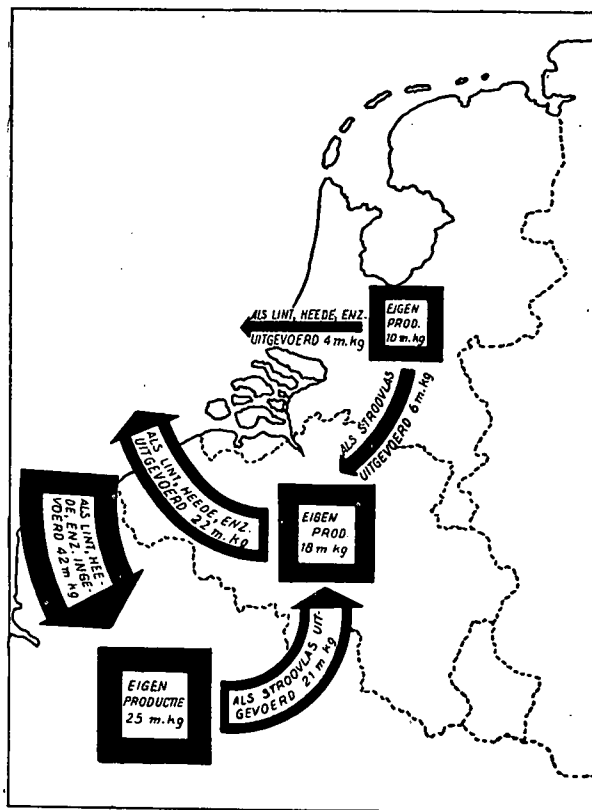

Fig. 3.

Vlasvezelhuishouding van Nederland, België en Frankrijk over de periode 1927 tot en met 1935.

Een voorstelling van de vlasvezelhuishouding van Nederland, België en Frankrijk geeft fig. 3 (blz. 198, onderaan). Ook Frankrijk exporteert naar België vlasstroo, doch het ontvangt een nog grotere hoeveelheid als grondstof voor de spinnerijen terug.

De totale oppervlakte met vlas beplante bouwgrond lag in Nederland meestal in de buurt van 15.000 ha. Bij een gemiddelde opbrengst van 5000 kg per ha (gerepeld gewicht) komt men dan tot een normale productie van 75.000 ton vlasstroo, waaruit 18 à 19.000 ton vezel wordt bereid, die ca. 14.000 ton linnen garen levert.

Nadat de vlasverbouw in de eerste crisisjaren tot een heel klein areaal was ingekrompen, volgde sedert 1937 een periode van iets meer dan normale aanplant. Ook de hoeveelheid in Nederland tot vlaslint verwerkt vlasstroo is groter geworden; deze stijging houdt door de oprichting van nieuwe vlasfabrieken nog aan. De productie van de Nederlandsche vlaspinnerijen, die in de crisisjaren tot beneden de normale capaciteit was teruggedrongen, is eveneens gestegen tot boven die van vóór de crisisjaren. Toch is de totale capaciteit van de Nederlandsche spinnerijen nog zoo klein, dat slechts een klein deel der voorhanden vlasvezel hier te lande kan worden versponnen. De statistische positie van de laatste jaren wordt aangegeven in onderstaand staatje⁷⁾:

Jaar	1936	1937	1938	1939
Vlas-areaal, ha	13.245	17.445	20.691	24.916
Geschatte productie per ha, kg (gerepeld gewicht)	5.510	5.081	5.740	5.219
Geschatte productie (gerepeld gewicht), ton	74.150	88.635	118.750	130.030
Uitvoer van onbewerkt als ongerepeld, ton	40.105	54.559	74.653	75.338
Binnenlandsche vezelproductie (schatting), ton	ca. 6.400	ca. 6.400	ca. 8.400	ca. 10.500

De oogst van 1940 is, behalve door inkrimping van het areaal, ook door slechte uitkomsten zeer veel kleiner dan die van 1939. Hij werd eenigen tijd geleden geschat op niet meer dan 75.000 ton (gerepeld gewicht).

Uit de gegeven cijfers is wel duidelijk geworden, dat Nederland door zijn belangrijke vlascultuur beschikt over een groote hoeveelheid vezelmateriaal, waaruit in een topjaar als b.v. 1938 wel ca. 20.000 ton linnen garens gemaakt kunnen worden, d.i. ongeveer een derde van het gewicht, dat de Nederlandsche katoen- en linnenweverijen per jaar aan katoenen en linnen garens noodig hebben om volop te kunnen draaien.

Als er geen oorlogsomstandigheden waren, waardoor aan de Nederlandsche vlasproducten andere bestemmingen worden gegeven, zou voor het geheel op Nederlandschen bodem tot garen verwerken van de Nederlandsche grondstof, de capaciteit der Nederlandsche vlasindustrie ongeveer moeten worden verdubbeld, terwijl de capaciteit der spinnerijen tot een veelvoud zou moeten worden opgevoerd. Het zal goeddeels van de toekomstige economische politiek afhangen, of Nederland zijn achterstand op het gebied der verwerking van zijn voornaamste inheemsche vezelproduct zal inhalen.

Ir. L. H. DE LANGEN.

Groningen, Februari 1941.

JAARVERSLAG VERZEKERINGSKAMER 1939.

Het zoojuist verschenen verslag van de Verzekeringkamer over het jaar 1939 geeft een duidelijk beeld, hoe het Nederlandsche levensverzekeringsbedrijf het jaar 1940 inging en hoe groot de weerstand van dit bedrijf toen was tegenover de schokken, die het in 1940 zou moeten opvangen. Het beeld is niet alleen duidelijk, maar ook zeer bevredigend.

Het jaar 1939 was een jaar van, zij het tegenover vorige zooveel normaler jaren eenigszins geremden, toch normalen groei. Het totaal verzekerd bedrag klon van f 4.919 miljoen tot f 5.165 miljoen. De premiereserve steeg van f 1.262 miljoen tot f 1.323 miljoen. De extra reserves namen echter af van f 96 miljoen tot f 64 miljoen, dit in verband met de groote koersverliezen op de effecten-portefeuilles door de uitzonderlijk lage koersen op ultimo' 1939 van bijna alle beleggingsfondsen.

De beleggingen bleven practisch zooals deze waren; belangrijke verschuivingen kwamen in 1939 niet voor. In zéér overwegende hoofdzak is in binnenlandsche waarden belegd. De sedert ingetreden moeilijkheden in het internationale betalingsverkeer gaan dus practisch langs onze levensverzekeringsmaatschappijen heen. Het gemiddeld rendement van alle beleggingen is in 1939 nog iets gedaald en wel 4,04 pCt., terwijl dit twee jaar geleden nog bijna 4½ pCt. was. De gemiddelde rentevoet, waarop de premiereserve berekend is, bedraagt echter rond 3½ pCt.; er is dus nog immer een marge van 0,54 pCt. Gezien in het licht van de huidige omstandigheden op de beleggingsmarkt, zal deze marge daarna practisch niet meer in eenigszins belangrijke mate gedaald zijn. Daar de levensverzekeringsmaatschappijen haar kosten in hoofdzaak bestrijden uit de ontvangsten premies, en maar zeer ten deele uit de rentemarge, is, anders dan bijvoorbeeld bij hypotheekbanken, deze marge vrijwel geheel beschikbaar voor de risico's der beleggingen. Aldus beschouwd, is een rentemarge van rond ½ pCt. zeker bevredigend, zonder echter overmatig te zijn. Een *gezonde* marge zou men dit kunnen noemen.

Belangrijk is wat het jaarverslag der Verzekeringkamer, vooruitlopende op haar verslaggeving van het volgende jaar, over de gebeurtenissen in 1940 zegt. Wij veroorlooven ons dit onverkort hieronder af te drukken.

Moratorium.

„Bij het uitbreken van den oorlog op 10 Mei 1940 deed zich de noodzaak gevoelen om in aansluiting aan en als gevolg van het bankenmoratorium en de sluiting van de beurs ook ten aanzien van de uitbetalingen door levensverzekeringsmaatschappijen beperkende maatregelen te nemen ten einde de liquiditeit dier maatschappijen te waarborgen.

„Na overleg met de directie van de Nederlandsche Bank bleek het mogelijk ten aanzien van de banksaldi der maatschappijen en de beleening van obligaties van Nederlandsche publiekrechtelijke lichamen een regeling te treffen, waardoor de liquiditeit der maatschappijen kon worden verruimd.

„Hiervan was het gevolg, dat op 20 Mei 1940 een voorloopige moratoire regeling voor de levensverzekeringsmaatschappijen kon worden gegeven, welke eveneens gold voor het spaarverzekeringbedrijf en voor de begrafenissfondsen.

„Op 13 Juni 1940 toen het bankenmoratorium was opgeheven, kon deze voorloopige regeling aanmerkelijk worden verruimd. Nadat inmiddels op grond van een ingesteld onderzoek was gebleken, dat zowel de tengevolge van den oorlog geleden beleggingsschade als de oorlogsterfte hier tegen geen bezwaren opleverden, kon op 2 Juli 1940 iedere beperking worden ingetrokken.

„Vermeld zij nog, dat de bovenvermelde maatregelen door de Verzekeringkamer met instemming van de waarnemende hoofden van de departementen van Justitie en Financiën en na overleg met de Nederlandsche Vereeniging

⁷⁾ Ontleend aan een mededeeling van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart.

ter Bevordering van het Levensverzekeringswezen en — waar noodig — met het bestuur van de Vereeniging voor den Effectenhandel in goede samenwerking werden getroffen.

Oorlogsschade.

„Van meet af aan heeft de Verzekeringskamer bij verschillende circulaire's aan het bedrijf opgave gevraagd zoowel van den omvang der oorlogsschade aan de beleggingen (vaste eigendommen en hypothecaire onderpanden) als van dien der oorlogsterfte.

„De hierover verkregen gegevens zullen in het verslag over 1940 worden besproken. Wel kan reeds thans worden medegedeeld, dat de door den oorlog geleden verliezen tot heden binnen enge grenzen zijn beperkt gebleven, terwijl bovendien door de bij verordening voorziene vergoeding door den Staat van oorlogsmolestschade, de oorlogsschade aan de beleggingen voor een groot gedeelte zal worden goedgeemaakt.

„Ten einde een indruk te krijgen van het sterfteverloop is bij een groep van maatschappijen een onderzoek ingesteld naar het door overlijden vervallen verzekerde bedrag in de periode 10 Mei—13 Juli 1940.

„Van het totale, in deze periode, door overlijden vervallen verzekerde bedrag, had 62,6 % betrekking op overlijden ten gevolge van andere oorzaken dan die veroorzaakt door oorlogsgeweld, terwijl 37,4 % van het totaal vervallen bedrag betrekking had op sterfte door oorlogsgeweld.

„Maakt men ten aanzien van het laatste cijfer een splitting tusschen oorlogsterfgevallen van militairen en van burgers, dan blijkt, dat van het totale in deze periode door overlijden vervallen verzekerde bedrag 21,7 % moet worden toegeschreven aan oorlogsterfgevallen van militairen en 15,7 % aan oorlogsterfgevallen van burgers.

„Deze cijfers zijn geruststellend, zoodat wij mogen aannemen dat de totale sterfte in 1940 zal blijven beneden die, welke verwacht kon worden op grond van de sterftetafels der geheele bevolking over de periode 1921—1930.

Uitkeering voor oorlogsterfgevallen.

„Overwegingen als bovenvermeld hebben reeds betrekkelijk spoedig de maatschappijen aanleiding gegeven onder de oogen te zien, in hoeverre ook in de gevallen, waarin volgens de statuten, reglementen of polisvoorwaarden geen recht daarop bestond, toch ter zake van oorlogsterfgevallen een zekere uitkeering zou kunnen plaats hebben.

„De betreffende uitbetalingsregelingen zijn geleidelijk verruimd geworden en bij het uitbrengen van dit verslag heeft het bedrijf als geheel als gedragslijn aangenomen, dat:

- 1°. voor elk sedert 9 Mei 1940 plaats gehad hebbend oorlogs- of moleststerfgeval, waarvoor geen verplichting tot (volledige) uitkeering bestond, niettemin tot een maximumbedrag van f 25.000,— volledige uitkeering van het verzekerde bedrag zal plaats hebben;
- 2°. het oorlogsterfsterisico van militairen en burgers, zoowel voor bestaande als de nieuw af te sluiten verzekeringen, zonder premieverhoging geheel zal worden gedekt, met dien verstande, dat, indien naar het oordeel der Verzekeringskamer het Rijk in Europa weer daadwerkelijk oorlogstoneel zou worden, voor de op 31 December 1940 bestaande verzekeringen welke het oorlogsterisico oorspronkelijk niet of niet geheel dekken, de toestand voor deze verzekeringen opnieuw onder oogen zal worden gezien, terwijl de uitkeeringen krachtens na 1 Januari 1941 af te sluiten polissen met een verzekerd kapitaal van f 500,— of meer — van een door de Verzekeringskamer te bepalen datum af — tot 90 % der verzekerde bedragen zullen worden teruggebracht.”

Deze eenigszins lange aanhaling geeft inderdaad in zoo kort mogelijke vorm de geschiedenis van 1940 weer. Kantteekeningen hierbij zijn feitelijk onnoodig. Het moratorium, op welks terzijdestelling van den kant der maatschappijen al heel spoedig werd aangedrongen, heeft zoo kort geduurd, dat het den verzekerden welhaast ongemerkt voorbij gegaan is. Vele verzekerden, wier polis in Mei verviel, vonden het zelfs wel heel rustig, dat het

geld maar even bij de maatschappij bleef berusten. Het maximum voor oorlogsschaden, hierboven als f 25.000 genoemd, heeft practisch niet gefunctionneerd; men is algemeen in te betalen alle oorlogsschaden van Mei 1940 ten volle te betalen. Mede gezien de nieuwe dekking, die thans voor de molest-schaden geldt, kan wel niet anders worden geconcludeerd, dan dat het levensverzekeringsbedrijf in ons land zich zijn sociale taak ten volle bewust is geweest en daarnaar heeft gehandeld. Dank zij haar voorzichtige en bedachtzame bedrijfspolitiek in de voorafgaande jaren, waren de maatschappijen in de gelukkige omstandigheden dit nieuwe standpunt in te kunnen nemen, zonder de zekerheid voor de overblijvende verzekerden ook maar in het minst te schaden.

HOOJWERDA.

HEEFT DE ORTHODOXE THEORETISCHE ECONOMIE NOG WAARDE VOOR ONZEN TIJD?

In dezen tijd, waarin veel waarden veranderen of schijnen te veranderen, moet de vraag gesteld worden, of de theoretische economie, die nog steeds in hooge mate orthodox is, geen grondige herziening behoeft. Voor velen zal het stellen van deze vraag welhaast gelijk staan met haar in ontkennenden zin te beantwoorden. Reeds vóór de huidige „revolutionnaire” fase verschilde de economische inrichting van onze maatschappij zoo zeer van die, waarin de klassieke economen bij voorkeur geestelijk vertoefden, dat de waarden in die theorie door velen in twiifel werd getrokken. In plaats van vrije concurrentie hadden wij meer en meer gekregen een toestand, waarin het beperkte monopolie overheerschte. Dit was zoowel het geval op de markten van de finale goederen als op de grondstoffenmarkten. Op de arbeidsmarkt was de vrije overeenkomst tusschen werkgever en arbeider veelal vervangen door de onderhandeling tusschen twee monopolistische organisaties, nl. de vakvereniging der arbeiders en de bonden van werkgevers. De internationale geld- en kapitaalmarkt lag in de banden van de clearing, en zelfs de technische kennis was gemonopoliseerd door de geweldige uitbreiding van het octrooiwezen.

De vrije vestiging van bedrijven is in vele gevallen vervangen, hetzij door regelingen van de bedrijfsgenooten, hetzij door beperkingen van overheidswege. Voor sommige productietakken bestaan zelfs productieschema's, en overall waar militaire belangen in het spel zijn, oefent de overheid, hetzij openlijk, hetzij indirect, haar invloed uit. Het geldwezen, in plaats van de passieve dienaar van het economische leven te zijn, is voor velen een tooverstaf geworden, waarmede naar willekeur het tempo in de maatschappij geremd of opgezweept mag worden.

Terwijl de klassieke economie en de op haar gebaseerde latere orthodoxe theorie opereeren in een maatschappij zonder wrijving en zonder werkloosheid, weet de huidige generatie niet beter, of de werkloosheid behoort tot de institutioneele verschijnselen van onze samenleving, welke alleen voor een oorlogsproductie kan wijken.

De analyses van de klassieke, en voor een belangrijk deel ook van de moderne, economie passen alleen voor een statischen toestand en onze maatschappij is door en door dynamisch. Zelfs de hoop van Treub, dat de crises een steeds zwakkeren vorm zouden krijgen, is in den kruitdamp van den vorigen wereldoorlog vergaan.

Daarbij komt nog, dat thans velen een anderen socialen ethos aanvaarden. Hield men vroeger staande, dat het welzijn van de gemeenschap het beste gediend was, indien ieder individu voor zich zelf naar de hoogste welvaart streefde, thans draait men dit om en stelt, dat, om de hoogste individueele welvaart te bereiken, de belangen van de gemeenschap voor moeten gaan.

Wat heeft men nu nog aan die oude theorie? Is zij geen spel voor grijze kinderen, die met hun denken nog in een vergane periode? Of is zij misschien een uiting van een sociale reactie?

Wie deze vragen bevestigend beantwoordt, heeft in ieder geval den schijn van waarheid mede, en 'staat, op het eerste gezicht althans, sterk in onze maatschappij. Hij kan zich zelfs een realist voelen en de overtuiging hebben mede te bouwer aan een nieuwe maatschappij.

Zijn positie in het debat over de waarde van de orthodoxe economie is daarom wel heel sterk, zoo schijnt dat tenminste. En toch... ook wie zich zeker voelt van zijn standpunt, behoort een gesloten logisch bewijs voor zijn stellingen te geven. Dan blijkt wel eens, dat wie den schijn in zijn voordeel heeft, toch ongelijk kan hebben.

Waarom komt de critiek op de theoretische economie, die in het bovenstaande besloten ligt, feitelijk neer? Hierop, dat men wijst op den grooten afstand tusschen de theorie en de ervaring. Maar dan moet direct de vraag gesteld worden, of in vele wetenschappen de afstand tusschen het theoretische beeld en de ervaring niet zeer groot is, zonder dat men hier aanstoot aan neemt. Beeldt men niet structuurformules van moleculen al in het platte vlak, terwijl de moleculen zelve drie dimensies hebben? Maakt een ingenieur zijn constructies niet dikwijls vele malen sterker dan zij volgens zijn theorie behoeven te zijn? Zien wij niet bijna dagelijks in dezen tijd van verduistering, dat in feite de schemering eerder of later begint dan de sterrenkundige theoretisch aangeeft? Spot het feitelijke oorlogsgebeuren niet meermaals met alles wat de strategische theorie dezen afstand tusschen theorie en practijk de scheikunde, de mechanica, de sterrenkunde en de strategie overboord te gooien. De eenige conclusie, die men voor deze wetenschappen zoekt, is, dat de theoretische conclusies niet altijd *zonder meer direct* op de practijk mag toepassen. De theorie, in handen van hen, die haar maar half begrijpen of die „onpractisch” zijn, is overal een gevaar, kan overal tot foutieve handelingen leiden, niet alleen in de economie, maar ook bij meer exacte wetenschappen. Principieel kan dan ook in de afwijkingen tusschen economische theorie en economische ervaring geen grond gevonden worden om die theorie als nutteloos te verwerpen.

Maar er is meer. Adam Smith schreef zijn „Wealth of Nations” in 1776 en David Ricardo zijn „Principles” in 1817. Zij gingen daarbij uit van een maatschappij zonder monopolies en zonder „standen” in de sociale betekenis van dat woord. Zij namen bovendien een goed geordend geldwezen aan, met andere woorden: zij gingen uit van een „liberale” maatschappij. Maar was, vragen wij nu, de samenleving van toer ook maar bij benadering gelijk aan hun conceptie? Geen kwestie van! Het protectionisme heerschte sterk en in Ricardo's tijd was het geldwezen in Engeland eveneens verre van ideaal! Vele bladzijden in hun boeken dragen juist kennelijk de teekenen van te zijn gericht tegen de practijk van die dagen. De tegenstellingen tusschen hun theorieën en hun tijd waren minstens zoo groot als tusschen onze theoretische concepties en onze ervaringen. Maar dat weerhield hen niet het goede recht van hun inzichten te verdedigen. In zeker opzicht heeft de tegenwoordige generatie hier zelfs een voor-sprong. Wij kunnen nl. stellen, dat wij ons het verschil tusschen theorie en ervaring beter bewust zijn en reeds daardoor alleen is de natuurlijke en noodzakelijke spanning tusschen theorie en practijk thans minder gevaarlijk dan in den bloeitijd van de Manchester-school. Hierdoor is het ook mogelijk, dat men bij verschillende maatschappij-beschouwing dezelfde theorieën als juist aanvaardt. Wij meenen hiermede te hebben aangetoond, dat de huidige ervaringen op zichzelf geen foutieve behoeven te vormen om de orthodoxe economie als foutief te verwerpen.

Maar tusschen „niet-foutief” en „bruikbaar” kan nog een groote kloof liggen. Daarom zullen wij thans de positieve

bruikbaarheid van de theorie moeten aantonen. Heel in het algemeen leert ons de economische theorie, hoe in een statistische maatschappij de productiekrachten zoodanig worden aangewend, dat ieder complex van grootste nut uit zijn (geld-)inkomen verwerft. Drie complexen van vraagstukken moeten dan gelijktijdig tot oplossing worden gebracht, en wel ten eerste: hoe besteden de individuen hun inkomens, ten tweede: hoe moeten de productiekrachten worden aangewend in verband met deze besteding, en ten derde: wat bepaalt, gegeven de aanwending van de productiekrachten, het inkomen van ieder individu. Deze drie complexen vraagstukken hangen ten nauwste met elkaar samen, zooals reeds uit de formulering, die wij er aan gegeven hebben, blijkt.

In den huidigen tijd oefent de overheid op ieder van die drie complexen vraagstukken een grooten invloed uit.

In de eerste plaats beperkt de overheid, enerzijds door de rantsoeneeringsmaatregelen en anderzijds door haar belastingen, de vrijheid van consumptie. De economische theorie leert ons dan direct, dat de overheid op die wijze niet alleen de consumptie beïnvloedt, ook var goederen die buiten de rantsoeneering vallen, maar tevens dat daardoor de productie verandert. Op deze wijze wordt dan ook weer op het inkomen van de verschillende individuen invloed uitgeoefend. Nu spreekt het wel vanzelf, dat, als de overheid door rantsoeneering en belastingen een bepaalde verandering in de consumptie teweeg wil brengen, zij bewust moet zijn van de neven-werkingen, die van haar maatregelen op de productie en de vorming van het inkomen zullen uitgaan. Met andere woorden, voor een rationeele rantsoeneerings- en belastingpolitiek kan men de theorie niet missen. Het moge waar zijn, dat de orthodoxe theorie principieel een maatschappij bestudeert, waarin het overheidsingrijpen tot een minimum beperkt is, even juist is, dat men alle behulp van deze theorie de gevolgen van dit overheidsingrijpen kan onderzoeken. Immers om deze gevolgen te leeren kennen, moet men in staat zijn zich een denkbeeld te vormen van den toestand, die ingetreden zou zijn, indien dit optreden achterwege ware gebleven. Daarom kan men een theorie, die principieel dit overheidsingrijpen tot een minimum terugbrengt, niet missen.

In de tweede plaats grijpt de overheid rechtstreeks in de maatschappelijke aanwending der productiekrachten. Arbeiders worden in militairen dienst opgeroepen, de Staat breidt de wapenproductie uit, enz. Hier leert de theorie weer, hoe men de terugwerking van dezen vorm van overheidsingrijpen moet zien op de consumptie en op de vorming der inkomens.

En in de derde plaats oefent de overheid ook rechtstreeks invloed uit op de vorming van het inkomen. De loonen en salarissen mogen bijv. thans alleen maar volgens bepaalde normen verhoogd worden. Verhoogde belastingen mogen niet in alle gevallen aan den consument worden doorberekend en verlagen dus soms de winsten; een zelfden invloed heet de stijging van de kosten, voor zooverre deze rechtstreeks van publiekrechtelijke tarieven afhangen, enz. Ook hier moet de theorie weer verklaren, welke repercussies te verwachten zijn op het geheel der economische verhoudingen.

Zoo zouden wij kunnen doorgaan. De uitgaven van de overheid overtreffen verre haar inkomsten. Kasgeldleeningen moeten worden gesloten en deze zullen op een bepaald moment geconsolideerd moeten worden. De vraag, welke invloeden hiervan te verwachten zijn op de geld- en kapitaalmarkt, en via de kapitaalmarkt weer op de vernieuwing en de uitbreiding van het bestaande productie-apparaat, behoort mede tot het domein van de economische theorie.

Steeds blijkt, dat de uitwerking van het overheidsingrijpen niet beperkt blijft tot het direct zichtbare resultaat, maar dat dit ingrijpen via den economischen samenhang der verschijnselen, zooals de theoretische economie

deze uitbeeldt in haar analyse van het marktverkeer, vergaande secundaire gevolgen heeft. Een scherp inzicht in het onderlinge verband tusschen de factoren, die op een markt werken, en op den onderlingen samenhang der verschillende markten, kan men dan ook niet missen.

Uit het bovenstaande blijkt wel, dat de praktische beteekenis van de economische theorie door het vele overheidsingrijpen eer toe- dan afgenomen is.

Grondige kennis van deze theorie — en dat wil zelfs bij een revolutionnaire economische practijk nog altijd zeggen van de orthodoxe theorie — is daarom een eerste vereischte voor hen, wier taak het is de overheidsmaatregelen te ontwerpen en uit te voeren. Ook het particuliere bedrijfsleven verkeert in de noodzaak nog meer dan vroeger het theoretisch weten, soms ook het theoretisch geweten, te hulp te roepen. Meer nog dan vroeger: want juist in een tijd van revolutionnair ingrijpen door de overheid en door anderen in de bestaande verhoudingen kan men minder vertrouwen op vroeger opgedane ervaring. Wij moeten gevolgen voorzien van veranderingen, waaromtrent de ervaring ons in den steek laat. Daarom moeten wij de theorie als „geleide-licht” aanvaarden, ook al zal die theorie op zichzelf nooit de zekerheid geven, die de practijk zoo gaarne wenscht. Maar dan is het weer de theorie en alleen de theorie, die ons kan inlichten omtrent de beteekenis van de onzekerheden, waarmede wij te maken hebben! Zoo neemt ook dan weer de beteekenis van de orthodoxe economische theorie toe. Zelfs is dat het geval, indien er van het uitgangspunt van deze theorie, nl. het *individueele* streven naar de grootst mogelijke ruilcapaciteit en de aanwending daarvan, weinig is overgebleven, m.a.w. indien wij een overwegend door de overheid geleide economie zouden krijgen. Dit leiden van de consumptie en van de productie beteekent immers, dat de overheid van haar verordenende bevoegdheden gebruik maakt om consumenten en producenten te dwingen een andere richting in te slaan dan zij uit vrijen wil gegaan zouden zijn. Hierdoor ontstaan spanningen, en de overheid moet daarom weten, ten eerste *waar* spanningen te verwachten zijn als gevolg van haar leiding, ten tweede *hoe groot* deze spanningen waarschijnlijk zullen zijn, en ten derde op welke wijze deze spanningen weer *overwonnen* kunnen worden. Deze vragen, welke iedere geleide economie met zich mede brengt, kunnen weer alleen worden opgelost door een theorie, die onderzoekt, hoe het economische gebeuren verloopt, indien de overheid *niet* ingrijpt, d.w.z. door de orthodoxe theorie!

W. J. VAN DE WOESTIJNE.

ECONOMISCHE STATISTIEK IN DUITSCHLAND.

Het behoeft niet te verwonderen, dat de economische statistiek thans in Deutschland in het middelpunt der belangstelling staat. De overheid kan immers slechts dan met succes in het economisch leven ingrijpen, wanneer zij de feitelijke omstandigheden kent en tevens kan controleren, welk effect de door haar genomen maatregelen hebben.

Om enkele voorbeelden te noemen: Ter bevordering van een zoo rationeel mogelijke productie is een goed overzicht noodig van wat op een bepaald moment in een productie-onderneming aanwezig is, alsmede van wat gedurende een bepaalde periode in die onderneming is geschied. Voor het bepalen van den omvang der productie is noodig, dat de afzetmogelijkheden, d.i. het binnenlandsch verbruik, vermeerderd (of c.q. verminderd) met het saldo van den buitenlandschen handel, bekend zijn, en dat tevens een overzicht bestaat over den voorraad grond- en hulpstoffen en de beschikbare arbeidskrachten.

Voor het vaststellen van prijzen is kennis van den kostprijs der producten, van de verdeling van het inkomen en van den opbouw der huishoudbudgets vereischt.

Voor de regeling van de economische betrekkingen met het buitenland dient de overheid een vrij nauwkeurig inzicht te hebben in de behoeften aan grondstoffen, half-fabrikaten, eindproducten, diensten e.d., en in de voor ruil in aanmerking komende goederen, diensten, kapitaal e.d.

Opvoering van de productie, bepaling van de efficiency der bedrijven is niet mogelijk zonder exacte kennis van de concrete bedrijfsresultaten. Regeling van den handel is slechts bestaanbaar, wanneer de opbouw van het distributie-apparaat en het verloop van de distributie bekend zijn.

Dit alles kan slechts worden bereikt, wanneer voldoende statistische gegevens ter beschikking staan. Deze veroorloven zoowel een controle op het effect der maatregelen als een „planning” van de alsnog te nemen stappen.

* * *

Het ordenend ingrijpen door de overheid in Deutschland leidde er reeds vrij spoedig toe, dat steeds meer instanties behoefte gevoelden aan nauwkeurig cijfermateriaal. Vooral de „Wirtschaftsgruppen”, tot welke taak het behoort een overzicht te maken van de verhoudingen op hun terrein, en de bedrijfsresultaten, die door hun leden werden bereikt, te vergelijken, hadden steeds meer statistische gegevens noodig. Aanvankelijk zond iedere instantie op eigen gezag vragenlijsten uit, zonder er daarbij rekening mee te houden, dat een groot gedeelte van dit materiaal reeds door andere instellingen, o. a. het „Statistisches Reichsamt”, werd verzameld, zoodat een stroom van vragenlijsten op de ondernemingen werd losgelaten. Hiertegen werd van de zijde van het bedrijfsleven terecht geprotesteerd. Bovendien hielden de verschillende instanties geen of slechts onvoldoende rekening met den aard der statistische onderzoeken. Ze verwaarloosden met name het belangrijke principe, dat voor statistische tellingen slechts gelijksoortige grootheden in aanmerking komen, terwijl zij zich evenmin afvroegen, of de gevraagde gegevens wel konden worden verstrekt in den vorm, waarin ze noodig waren (ev. wat betreft de hoogte der variabele kosten).

Er ontstond voor de ondernemingen in sommige gevallen dubbel werk, doordat de verschillende instanties hetzelfde of soortgelijk materiaal noodig hadden, doch met een geringe kwalitatieve afwijking. De vraag naar de samenstelling van het personeel kon in het eene geval worden beantwoord door op te geven, hoeveel personen van een bepaalde leeftijdsklasse werkzaam waren als hand- of hoofdarbeider, en moest in het andere geval worden gespecificeerd naar de vakbekwaamheid van het personeel.

In andere gevallen was het dubbele werk een gevolg van het volkomen naast elkaar werken. Dit was veelal moeilijk te voorkomen. Immers de „Wirtschaftsgruppen” hebben behoefte aan een gedetailleerd inzicht in de resultaten der afzonderlijke ondernemingen. Voorzover daarvoor gegevens noodig waren, die het „Statistisches Reichsamt” reeds verzamelde, kon deze laatste instelling de noodige gegevens niet verschaffen wegens den haar opgelegden plicht tot geheimhouding. Het zou uiteraard mogelijk zijn geweest dezen geheimhoudingsplicht op te heffen voor wat het verstrekken van gegevens aan de „Wirtschaftsgruppen” of andere officieele instanties betrof. Doch wegens het feit, dat de „Wirtschaftsgruppen” bekend zijn met de moeilijkheden en mogelijkheden, die de betreffende bedrijfstak biedt, en zij dus ten volle rekening kunnen houden met het practisch mogelijke, is het „Statistisches Reichsamt” in overleg met de „Reichsgruppe Industrie” er toe overgegaan de verzameling van het grondmateriaal en de primaire bewerking ervan in handen te stellen van de „Wirtschaftsgruppen”. Deze laatsten zenden dus in het vervolg de noodige vragenlijsten uit en bewerken de binnenkomende antwoorden op zoodanige wijze, dat een beeld ontstaat van het economische

proces, dat zich in den betreffenden tak van bedrijf heeft afgespeeld. De bewerking gaat echter niet verder dan een enkele groepeerings van de gegevens, voorzover deze voor het gestelde doel noodzakelijk is. De verdere bewerking en publicatie geschieden door het „Statistisches Reichsamt". Met deze oplossing is meteen de moeilijkheid van de geheimhouding omzeild.

Door deze decentralisatie in de verzameling van statistische gegevens is voor een groot gedeelte tegemoetgekomen aan de bezwaren, die voor het bedrijfsleven voortvloeiden uit den overvloed van vragenlijsten, die regelmatig moesten worden beantwoord. Iedere onderneming had dus voortaan hoofdzakelijk te maken met haar eigen „Wirtschaftsgruppe", die alle op die onderneming betrekking hebbende gegevens verzamelde, voorzover zij ze voor haar doel noodig had. Intusschen bleef de mogelijkheid bestaan, dat andere instanties vragenlijsten rondzonden. Aan dit bezwaar is later eveneens tegemoetgekomen, zooals nog nader zal worden uiteengezet.

Het is zonder meer duidelijk, dat een dergelijke decentralisatie in de verzameling van statistische gegevens slechts kan slagen, wanneer de „Wirtschaftsgruppe" haar eigen standpunt en inzicht ondergeschikt maakt aan en ordent volgens het einddoel: een inzicht te krijgen in den gang van zaken van de volkshuishouding in haar geheel. Dit stelt dus voorop bekendheid met het einddoel en met de middelen, die tot dit doel kunnen voeren. Anders is de vrees gerechtvaardigd, dat vrij spoedig de eigen inzichten zullen prevaleeren; in dat geval zou echter een centrale wijze van verzamelen te prefereren zijn.

* * *

Het tweede bezwaar, dat aan de ongelimiteerde verzameling van statistische gegevens verbonden was, namelijk dat de verschillende instanties geen rekening hielden met den eisch voor iedere statistiek, dat slechts homogene massa's voor telling en vergelijking in aanmerking komen, is slechts ten deele door de bovenvermelde regeling ondervangen. Nog steeds stond het de verschillende instanties vrij naar eigen goeddunken vragenlijsten samen te stellen en deze ter invulling aan de ondernemingen of andere daarvoor in aanmerking komende personen of firma's toe te zenden. Gebrek aan statistisch inzicht en aan ervaring op het gebied van de statistiek moet als oorzaak worden aangemerkt voor de herhaaldelijk terugkeerende fout, dat schijnbaar gelijksoortige gegevens met elkaar worden vergeleken. Meestal ligt de fout dan bij de wijze van de verzameling, doordat opgave werd gevraagd van gegevens, die niet volkomen omlind waren, en derhalve te veel ruimte werd gelaten aan de subjectieve interpretatie van den ondervraagde. Een typisch voorbeeld bieden de — hierboven reeds terloops vermelde — vragen naar de vaste en variabele bedrijfskosten, verder vragen naar het materiaalverbruik bij de productie van verwante artikelen, of naar het aantal geschoolde of ongeschoolde arbeidskrachten.

In vele gevallen is zelfs door duidelijke omschrijving en strakke formulering van de vragen niet ten volle te ontkomen aan een verschillende opvatting bij de beantwoording, hoewel in de meeste gevallen op deze wijze wel een grootere uniformiteit wordt bereikt. Wanneer het echter gaat om gegevens, die verschillen al naar de theoretische opvatting, die men huldigt (bijv. ten aanzien van variabele kosten en kosten in het algemeen), wordt de toestand anders.

Teneinde deze moeilijkheid uit den weg te ruimen is in Duitsland een uniforme boekhoudmethode ingevoerd. Alle belangrijke groepen zijn hierin afzonderlijk opgenomen, terwijl duidelijk is aangegeven, welke inkomsten, c.q. uitgaven, in de afzonderlijke rubrieken dienen te worden vermeld.

Op deze wijze is de ruimte voor subjectieve interpretatie tot de kleinste afmetingen teruggebracht, en is tevens

de grond ontnomen voor een beroep op de onmogelijkheid om bepaalde gegevens te verschaffen.

* * *

Thans rest nog aan te geven, op welke wijze men in Duitsland heeft getracht het nog resterende gevaar voor de verzameling van ongelijksoortige gegevens en voor het prevaleeren van het groepsbelang boven het algemeen belang te ondervangen. Doch alvorens hierop nader in te gaan, moge nog even de aandacht gevestigd worden op een ander gedeelte van het terrein der statistiek, dat eveneens verbeterd moest worden.

De tot nog toe besproken maatregelen hebben betrekking op verbetering van de methode van verzamelen van de benodigde statistische gegevens, voorzover die verzameling reeds plaats vond of wegens de omstandigheden is ter hand genomen. Het moest echter uitgesloten worden geacht, dat verschillende instanties in Duitsland, de Rijksregering op de eerste plaats, op den duur voldoende zouden hebben aan de verspreide, statistische gegevens, die tot dusver werden verzameld en gepubliceerd. Voor een juist inzicht is een algemeen beeld van de economische en sociale situatie vereischt. Immers, al kunnen de „Wirtschaftsgruppen" volstaan met een inzicht in de bedrijfsresultaten, en al hebben de „Preisüberwachungsstellen" voldoende aan gedetailleerde kostprijsberekeningen, de ordening van het economisch leven en het bepalen van de richtlijnen voor een algemeene economische politiek eischen meer, eischen met name, dat een weloverwogen, goed gecoördineerd geheel wordt verkregen van de resultaten, die op de verschillende onderdeelen worden behaald (dus een dynamische statistiek) en van de situatie, die op een bepaald moment op alle onderdeelen aanwezig is (dus een statische statistiek). Er moet een soort exploitatierekening en balans van het geheele economische en sociale leven verschijnen.

Een dergelijk overzicht kan echter alleen tot stand komen, wanneer het van een centrale plaats uit wordt opgesteld. Dan eerst is er kans, dat er „meer statistiek en minder statistische gegevens" komen.

* * *

Door de „Verordnung zur Vereinfachung der Wirtschaftsstatistik" van 13 Februari 1939 RGB I, blz. 289, is nu de wettelijke grondslag gelegd om overtollige en dus nadeelig werkende statistieken te vermijden en de economische statistiek te ordenen.

Deze verordening bepaalt namelijk, dat voor het instellen van een economisch-statistisch onderzoek of voor het verzenden van economisch-statistische vragenlijsten de goedkeuring noodig is van den President van het „Statistisches Reichsamt". Daardoor wordt dus op de eerste plaats voorkomen, dat verschillende instanties, los van elkaar, dezelfde of soortgelijke gegevens vragen aan de ondernemingen, en tevens, dat deze instanties om opgave verzoeken van gegevens, welke voor het doel niet strikt noodig zijn. Doordat de uit te zenden vragenlijsten moeten worden goedgekeurd, wordt bovendien bereikt, dat het — zij het dan ook reeds geringer geworden — gevaar voor de verzameling van ongelijksoortige gegevens tot een minimum wordt beperkt. Ook de mogelijkheid voor subjectieve interpretatie van de vragen door den ondervraagde wordt verkleind, omdat vrijwel steeds de formulering zeer scherp zal worden gesteld.

Zoo worden dus beide nog resterende bezwaren nagevoel geheel ondervangen.

Verder wordt bij deze verordening een statistische „Zentralausschuss" ingesteld, welke instantie optreedt als adviescollege bij het verstrekken van bovengenoemde vergunningen, en die zich tevens bezig moet houden met de voorbereidingen tot het verkrijgen van meer uniformiteit in de economische statistieken en tot het bereiken van een groote mate van vereenvoudiging van het gevraagde statistische materiaal.

Op 19 Augustus 1940, dus na ongeveer anderhalf jaar praktijk, werd het eerste uitvoeringsbesluit van den „Zentraal Ausschuss“ gepubliceerd, waarin nader is omschreven, wat onder economisch-statistische vragen moet worden verstaan. Tevens werden enkele algemeene ontheffingen verleend van de verplichting tot het aanvragen van een vergunning voor het uitzenden van vragenlijsten.

Als economisch-statistische enquête of vragelijst wordt aangemerkt iedere verzameling van gegevens, welke beoogt tot een telling te komen van feiten, voorwerpen e. d., betrekking hebbende op het economisch of sociaal leven, onverschillig of de verzameling eenmaal, herhaalde malen of voortdurend plaats vindt, en onverschillig of de vraagstelling direct of indirect geschiedt. Als voorloopige maatregel is bepaald, dat de oude formulieren, voorzover zij ook reeds vóór 1 April 1939 werden gebruikt, kunnen worden rondgezonden zonder nadere machtiging, mits niets wordt veranderd.

* *

De verordening grijpt dus niet in op het gebied van de bevoegdheden der verschillende instanties om zelf statistische onderzoeken in te stellen. Eerder het tegendeel. De „Zentraal Ausschuss“ stelt namelijk zelf geen onderzoeken in, en het „Statistisches Reichsamt“ draagt slechts zorg voor de bewerking en publicatie der statistische gegevens, welke noodig zijn voor een inzicht in den toestand der volkshuishouding. Op de lagere organen rust dus de plicht er zorg voor te dragen, dat alle gegevens, die voor de beoordeeling van den toestand van de volkshuishouding of voor het uitstippelen van de economische politiek van belang zijn, ter beschikking komen.

Met de oprichting van den „Zentraal Ausschuss“ is tevens de gewenschte coördinatie in de gedecentraliseerde wijze van verzamelde coördinatie in de geëcentraliseerde wijze gebracht. Van een centraal punt uit wordt de doelstelling afgebakend; ieder moet daar binnen blijven. In tweede instantie zal dit orgaan kunnen overgaan tot vervolmaking en feitelijke ordening der bestaande gegevens en tot opbouw van een uniforme economische statistiek. Bij de opstelling van een schema voor deze economische statistiek zal het irgevoerde uniforme boekhoudsysteem goede diensten kunnen bewijzen.

Op deze wijze worden verwezenlijkt, wat reeds eenigen tijd in Duitsland als een dringende behoefte wordt gevoeld: „Mehr Statistik und weniger Statistiken“.

P. VAN DER ZANDEN.

JAPAN EN DE ECONOMIE VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

De oorlog heeft Nederland van een groot deel van zijn buitenlandsche handelsbetrekkingen afgesneden. Nederlandsch-Indië is wel het belangrijkste van de gebieden, dat door het verliezen van het contact met Nederland-in-Europa een andere handelsstructuur heeft gekregen.

Het handelsverkeer met het moederland is tijdelijk vervallen. De handel met Duitsland is thans geheel afgesneden, terwijl die met Engeland aan groote beperkingen is onderworpen. Hierdoor moest Nederlandsch-Indië zijn buitenlandschen handel heroriënteren, en voor een belangrijk deel van den in- en uitvoer zijn steunpunt elders dan in West-Europa, o.a. in Japan en Amerika, zoeken.

Het was bekend, dat het handelsverkeer van Nederlandsch-Indië met West-Europa in de oorlogsperiode sterk verminderd is. Het Japansche tijdschrift „Japan Trade Monthly“ van December 1940 brengt ons nu een belangwekkende beschouwing over de veranderingen, die de oorlog voor het handelsverkeer van onze gebiedsdeelen in Oost-Azië medebrengt, waarbij uit den aard der zaak de

verlangens, die Japan ten aanzien van de heroriëntering van dit handelsverkeer koestert, niet onbesproken blijven.

De voornaamste importeurs van goederen in Nederlandsch-Indië, de Nederlanders in het moederland, hebben deze taak tijdelijk moeten opgeven.

Duitschland, dat o.a. veel machines aan Indië leverde, is thans evenmin in staat deze leveringen voort te zetten.

Engeland, tenslotte, heeft nog wel verkeer met Indië, maar het levert toch aanzienlijk minder — b.v. aan textielwaren — dan vroeger, vóór den oorlog, het geval was.

Omgekeerd heeft Nederlandsch-Indië in dezen tijd verschillende producten op andere markten moeten verkoopen dan het tot dusver gewoon was te doen, zoodat, en wat den invoer, en wat den uitvoer betreft, de handelsbetrekkingen van het land grotendeels een andere richting hebben moeten zoeken.

Die andere richting is de Grootte Oceaan, waar twee landen in aanmerking kwamen, eenerzijds om de vrijgekomen producten van Nederlandsch-Indië te ontvangen en anderzijds om aan het land de voortbrengselen te leveren, waaraan het behoefte heeft: t.w. de Vereenigde Staten en Japan. Zeker nu de buitenlandsche handel van Nederlandsch-Indië in het afgelopen jaar sterk is toegenomen, zooals de cijfers aantoonen, is het vermoeden gewettigd, dat deze beide landen aan de ontwikkeling een werkzaam aandeel hebben genomen en nog nemen.

De cijfers over het eerste halfjaar van 1940 althans gaven een groote toeneming van het Nederlandsch-Indische handelsverkeer te zien. In stede van een invoerwaarde van 220 miljoen gulden, zooals over de eerste zes maanden van 1939 het geval was, bedroeg de import van Januari tot en met Juni van het afgelopen jaar 260 miljoen. De uitvoer nam in soortgelijke mate toe; maar laat ons geen cijfers noemen, want deze zijn in zooverre slechts een benadering van den werkelijken toestand, dat ook Indië, waard prijsstijgingen onder invloed van den oorlog, die naar prijs een hooger cijfer van de uitvoerwaarde nog niet beteekent, dat de *hoeveelheid* uitgevoerde goederen in gelijke mate gestegen is. Zooveel is echter wel zeker, dat de stijging van de uitvoerwaarde zoo groot is, dat wij niet behoeven te vreezen, dat zij uitsluitend of voor het grootste gedeelte door de prijsstijgingen zou zijn veroorzaakt.

Ook de handel met Japan was in het eerste halfjaar van 1940 flink toegelegen, en in den loop van het jaar is de toeneming van den Indischen uitvoer er niet minder op geworden. Wij behoeven slechts te denken aan de olie-overeenkomst met Japan en aan den rubberuitvoer naar Amerika, om ons er van te overtuigen, dat er op dit gebied nog mogelijkheden genoeg zijn.

Japan en de Vereenigde Staten zijn de landen, waar Indië het gedurende den verderen duur van dezen oorlog van hebben moet. Ook de schrijver van het zoeven aangehaalde artikel in de „Japan Trade Monthly“ blijkt dit te beseffen, als hij de meening uit, dat deze landen de plaats van de „uitvallers“, de handelspartners in West-Europa, zullen moeten overnemen. De schrijver van het artikel bepaalt zich, wat de Vereenigde Staten betreft, tot de veronderstelling, dat deze, bij de levering van katoenproducten en andere voortbrengselen van de lichte industrie, de concurrentie met Japan wel niet zullen kunnen volhouden, en gaat dan over tot het bespreken van de mogelijkheden, die voor Japan bij het handelsverkeer met Nederlandsch-Indië openstaan: het punt, dat ons hier ook het meeste interesseert.

Het is jammer, dat de schrijver zijn beschouwingen eenigszins in de politieke sfeer trekt door b.v. te betoogen, dat Japan voor een goede regeling van het economisch verkeer met Indië zal moeten wachten, tot Indië „will understand Japan's position as the economic nucleus of the Far Eastern sphere and correct it(s) conventional closed-door principle“ (sic! J.B.).

Aantrekkelijker is zijn betoog, als hij laat zien, hoe het moderne Japan, dat tot voor kort in hoofdzaak lichte

industrie kende, zich snel aan het ontwikkelen is tot een land met uitgebreide zware en chemische industrie, hetgeen allerlei grondstoffen noodig maakt, welke Nederlandsch-Indië in ruime mate kan verschaffen. Mocht Indië in de komende jaren petroleum, tin, steenkool, bauxiet, nikkel, enz. teveel hebben: Japan weet er weg mee! En van verbruiksproducten als suiker, thee, koffie, copra en kinine betoogt de schrijver, dat Japan's spilgenooten Duitsland en Italië, benevens Sowjet-Rusland, voldoende belangstelling hebben voor deze producten om de verwachting te rechtvaardigen, dat Japan's invoer uit Indië niet alleen goederen voor eigen gebruik zal kunnen omvatten, maar dat het land van de rijzende zon ook doorvoerland zal kunnen zijn voor waren, waarvan Indië een overschot mocht hebben, en voor welke andere landen, waarmede Japan betrekkingen onderhoudt, een afzetgebied vormen.

Zulke beschouwingen, die op zakelijke, economische argumenten gegrond zijn, trekken ons meer aan dan politiek getinte opmerkingen als de zoeven genoemde, of als de klacht, dat de Japanners als groote en kleine ondernemers slechts een bescheiden plaats in het Nederlandsch-Indische bedrijfsleven innemen. Misschien is in het kader van de besprekingen, die tusschen beide gebieden plaats vinden, ook aan deze kwestie een mouw te passen. Maar de grootste kans op verwerkelijking hebben toch die plannen, die berusten op feitelijke mogelijkheden tot levering eeneren tot afname anderzijds. Het is de verdienste van den schrijver in de „Japan Trade Monthly”, dat hij wegen aanwijst, die daarheen kunnen leiden, en — al kunnen wij ons niet met al zijn opvattingen vereenigen — in ieder geval een interessanten kijk geeft op de denkbeelden, die velen in Japan over de economische betrekkingen met Nederlandsch-Indië verkondigen.

Mr. J. BARENTS.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN BEDRIJF.

Arbeidsdienstplicht. Verordening van den Rijkscommissaris, krachtens welke bewoners van het bezette Nederlandsche gebied door het gewestelijk arbeidsbureau kunnen worden verplicht diensten te verrichten. Hiertoe kan genoemd arbeidsbureau aan particuliere en openbare bedrijven en besturen opdragen arbeidskrachten af te staan. De verordening bevat voorts bepalingen omtrent loon en andere arbeidsvoorwaarden, alsmede omtrent het beëindigen van dienstbetrekkingen en het aanstellen van werknemers. (E.V. 7/3/41, pag. 327; V.B. No. 8).

Oude materialen en afvalstoffen. In een bijvoegsel bij de Oude Materialen- en Afvalstoffenbeschikking No. 4/40 worden nadere voorschriften gegeven met betrekking tot den handel in en het verbruik van natronpapierzakken. (E.V. 7/3/41, pag. 326; Stct. No. 42).

Papierwol. De vervaardiging van papierwol wordt thans geregeld door het Rijksbureau voor Oude Materialen en Afvalstoffen. Verplichte opgave door iederen producent en bezitter van machines of installaties voor de vervaardiging van papierwol, bij genoemd Rijksbureau. (E.V. 7/3/41, pag. 326; 14/3/41, pag. 369; Stct. No. 40).

Textielproducten. Afkondiging van eenige wijzigingen in de Textielproductenbeschikking 1940 II met betrekking tot de bevoegdheden van den Directeur van het Rijksbureau voor Textielproducten, alsmede betreffende het in voorraad houden van textielgoederen. (E.V. 7/3/41, pag. 325; Stct. No. 44).

Vaste Brandstoffen. Het verwerken van vaste brandstoffen tot fabrikaten is thans verboden zonder schriftelijke vergunning van den Directeur van het Rijkskolonbureau. Aan eventueel te verlenen vergunningen zullen

voorwaarden en bepalingen verbonden worden, die onder meer betrekking hebben op de samenstelling, de calorische waarde en den prijs van het product. (E.V. 7/3/41, pag. 326; Stct. No. 41).

Verwerkende Industrieën. Nadere omschrijving van de werkingssfeer van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën met betrekking tot de sectie Grafische Industrie. Voorts wordt aan alle bij deze sectie ingeschreven ondernemingen tot wederopzegging dispensatie verleend van het verbod tot verkoopen en afleveren van bepaalde werktuigen aan afnemers, die deze machines uitsluitend gebruiken voor het vervaardigen van eigen drukwerk.

Nadere regelingen voor de sectie Keramische Industrie van bovengenoemd Rijksbureau.

De sectie Electrotechnische Industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën is thans, bij Beschikking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, uitgebreid tot installateurs, d.w.z. hen, die zich als hoofd- of nevenbedrijf bezighouden met den aanleg en het onderhoud van elektrische installaties voor derden. Ingevolge dit besluit geldt voor deze ondernemers thans de irschrijvingsplicht bij genoemd Rijksbureau. (E.V. 7/3/41, pag. 324/25; Stct. Nos. 40 en 44).

Vlas. De teelt, handel in en verwerking van vlas en vlasproducten zijn geregeld bij het Vlasbesluit 1941. (E.V. 7/3/41, pag. 325/26; Stct. No. 44).

IJzer en Staal. Nadere regeling van de doorberekening van den kostenomslag, welke geheven wordt door het Rijksbureau voor IJzer en Staal. (E.V. 7/3/41, pag. 325; Stct. No. 44).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Disc. Wiss.	3 28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. Bel.Bi.Eff.	3 28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
Bk. Vrsch.inRC	3 28 Aug. '39	Madrid	4 29 Mrt. '39*
Athene	6 4 Jan. '37	N.-York E.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	4 21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	1 17 Mrt. '41
Berlijn	3 9 Apr. '40	Prag	3 1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3 15 Mei '33
Brussel	2 25 Jan. '40	Rome	4 18 Mei '36
Bodapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3 17 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3 4 11 Mrt. '38
Dantzig	4 2 Jan. '37	Warschau	4 18 Dec. '37
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk.	1 25 Nov. '36
Kopenhagen	4 15 Oct. '40		

*) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

*) Niet officieel bevestigd.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Rijksmarken	75.36	4 Aug. '40	Dinar	
Belga's	30.14	7 Aug. '40	(nwe. schuld)	4.23 16 Aug. '40
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Turksche	
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	Ponden	1.45 29 Dec. '39
Lires	9.87	3 Sept. '40	Lewa (Bulgarije)	2.30 25 Nov. '40
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	Pengoe (Hongarije)	(oude schuld) 36.52 20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Pengoe	
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89 20 Dec. '40
Tsjech. Kr.			Zloty (Polen)	
(oude schuld)	6.42	16 Aug. '40	(oude schuld)	35.28 28 Jan. '41
Tsjech. Kr.			(nwe. schuld)	7.54 16 Aug. '40
(nwe. schuld)	7.54	16 Aug. '40	(nwe. schuld)	37.68 11 Febr. '41
Dinar (Joego-Slavië)				
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40		

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾	N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
11 Maart 1941..	23 ³ / ₁₆	34 ³ / ₁₆	11 Maart 1941..
12 .. 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₁₆	12 .. 1941..
13 .. 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₁₆	13 .. 1941..
14 .. 1941..	23 ¹ / ₂	34 ³ / ₁₆	14 .. 1941..
15 .. 1941..	23 ¹ / ₂	— 15	15 .. 1941..
17 .. 1941..	23 ¹ / ₂	34 ³ / ₁₆	17 .. 1941..
18 .. 1940..	20 ¹³ / ₁₆	34 ³ / ₁₆	18 .. 1940..
23 Aug. 1939..	18 ¹ / ₁₆	37 ¹ / ₁₆	23 Aug. 1939..

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine.

³⁾ In guldens per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK. Valuta's (schriftelijk en t.l.)

Table with columns for locations (N.-York, Berlijn, Brussel, Zürich, Stockh., Helsinki) and dates (11 Mrt. 1941 to Muntpariteit) showing exchange rates.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Table with columns for Data, Londen, Parijs, Berlijn, Amsterdam showing cable exchange rates.

KOERSEN TE LONDEN.

Table with columns for Plaatsen en landen, Not. eenh., and dates (10/15 Mrt. '41, 15 Mrt. 1941, 3/8 Mrt. '41, 8 Mrt. 1941) showing London exchange rates.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table showing the status of the State Treasury with columns for Vorderingen and Verplichtingen, and dates (28 Febr. 1941, 7 Maart 1941).

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 17 Maart 1941.

Table showing the abbreviated balance sheet of the Dutch Bank, divided into Activa and Passiva.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table showing the main items in thousands of guilders, with columns for Data, Gouden munt en muntmater., Circulatie, etc.

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentagte van 18 pCt.

DUITSCHE RIJKSBANK.

Table showing the German Reichsbank balance sheet with columns for Data, Goud en deviezen, Renten-bank-scheine, etc.

BANK VAN ENGELAND.

Table showing the Bank of England balance sheet with columns for Data, Metaal, Bankbilj. in Bank, etc.

1) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 72.000.000,— 3) Idem f 126.000.000,—